

Om Stiftelse af Nordisk Oto-Laryngologisk Forening i 1911. og den Historiske Udvikling af datidens Øre-,Næse- og Hals Speciale.

af Chr. Brahe Pedersen, Århus, Danmark

Indledning

I forbindelse med afholdelse af kongres i Nordisk Oto-Laryngologisk Forening i Trondheim, juni 2008, kongres nummer 30 i rækken af møder, er det fundet af interesse at samle oplysninger om oprettelse af foreningen og baggrunden for dette tiltag.

Dertil kommer en kort beskrivelse af Oto-Laryngologiens udvikling i de forskellige nordiske lande på den tid, det vil sige for omtrent 100 år siden, og de læger som deltog i udviklingen.

Endelig skitseres kort de sygdomme, som havde stor kvantitativ betydning og som optog de læger, som behandlede patienter med øre-, næse- og halslidelser.

Østrig og specielt Wien beskrives som de lokaliteter, hvor lægespecialerne Otologi og Laryngologi udvikledes i sidste halvdel af 1800-tallet. Otologien udvikledes fra kirurgien. Navne som Ignaz Gruber (1803-1872) og Adam Politzer (1835-1920) er velkendte. Laryngologien kom fra medicinen og her er navne som Ludwig Türck (1810-1968), Johann N. Czermak (1828-1873) og Manuel Garcia de kendte. Laryngologien tog sig efterhånden af rhinologien og hvert af de to specialer otologi og laryngologi havde egne udøvere, afdelinger og tidsskrifter i mange år. Det var først inde i 1900-tallet at Oto-Rhino-Laryngologien smeltede sammen til et fag.

Otologisk Status i de nordiske lande omkring år 1910.

Danmark

Dansk Oto-Laryngologi blev grundlagt af Wilhelm Meyer (1824-1895). Meyer var den første ørelæge i Danmark og i Skandinavien. Han var en generation før de næste ørelæger i Danmark. Han blev verdensberømt efter opdagelsen og behandlingen af de adenoide vegetationer i 1867-8.

Meyer blev født i Jylland og voksede op i Glückstadt i Holsten. Han tog lægeeksamen i København med udmærkelse og gennemførte senere en flerårig studierejse i Europa. Han virkede som praktiserende læge og ørelæge i København i mange år.

Wilhelm Meyer.

To yngre kolleger til W. Meyer fik stor betydning for den videre udvikling af Otologien i Danmark. Det var Ernst Schmiegelow og Holger Mygind. De var venner som unge, men venskabet holdt ikke til konkurrencen om at være ledende otolog i Danmark.

E. Schmiegelow (1856-1949) blev født på Bornholm og voksede op i København. Som barn blev han behandlet for mellemørebetændelse af Wilhelm Meyer med sengeleje, 3 igler på tragus og 3 på processus mastoideus og omslag samt daglige tubakaterisationer..

På den tid var der ikke nogen formaliseret øre-, næse- og halslægeuddannelse og Schmiegelow blev efter medicinsk embedseksamen uddannet som otolog og laryngolog i udlandet, blandt andet i Wien.

Schmiegelow fik i 1883 lokaler til behandling af øre-, næse- og halssygdomme på

Kommunehospitalet i København, og et år efter en bevilling på 200 kr. og 70 øre til at etablere klinikken, den første offentligt drevne polyklinik for Oto-Laryngologiske patienter i Danmark. Fra 1898 blev han leder af en klinik på Frederiks Hospital.

Schmiegelow blev udnævnt til docent i 1898, titulær professor 1901, og fungerende professor med docentløn fra 1916. Han flyttede til det nye Rigshospital i København i 1910. Han blev aldrig ordinær professor, måske fordi han brugte så megen tid på at prøve at blive professor. Fra 1920 var han medlem af fakultetet. Det var kirurgerne Oscar Bloch og Thorkil Rovsing som var imod, at Schmiegelow skulle være ordinær professor.

Schmiegelow var en god kirurg, han opererede akusticusneurinomer transtemporalt. I 1893 skrev han en lærebog om ørets sygdomme. Han beskrives som velbegavet, en imponerende, og fascinerende personlighed, som ikke brød sig om at blive sagt imod.

I mange år arbejdede Schmiegelow på en Øre-næse-hals afdeling på et privat, katolsk hospital, i København, Sct. Joseph .

Han var med til at starte Dansk Oto-Laryngologisk selskab i 1899 og senere Dansk Medicinsk Selskab.

Schmiegelow var medlem af flere forretningsmæssige bestyrelser. Hans fritidsinteresser var kammermusik, skiløb og sejlsport. Efter afsked som overlæge fra Rigshospitalet i 1926 brugte han en del tid de følgende 23 år han levede til at skrive om, hvor god han var. I hans erindringer er der en morsom beskrivelse af en 6 ugers rejse for at deltage i en lægekongres i Madrid i året 1903. For at illustrere, at Schmiegelow ikke var hvem som helst, skal det nævnes, at han var i privat audiens i Det Hvide Hus hos præsident Calvin Coolidge, da Schmiegelow besøgte Washington i 1927.

Ernst Schmiegelow

Efter Schmiegelow's afgang fra overlægestillingen på Rigshospitalet blev hans efterfølger Anders Thornvald (1883-1969) også kaldet Anders Nifinger ordinær professor, den første i Danmark i 1931.

Holger Mygind (1855-1928) var født i København, og bestod medicinsk embedseksamen i 1880. Han blev dr. med. i 1883 på et arbejde om jodoform. Mygind blev uddannet hos Wilhelm Meyer, hvor han arbejdede som assistent i perioden 1884-89. Fra 1898 var han forstander på Københavns Kommunehospitals Øre-, næse- og halsklinik. Den blev i 1905 til en sengeafdeling og var som sådan den første offentligt drevne Øre-, næse- og halsafdeling i Danmark. Mygind fik status af overlæge.

Afdelingen beskrives som en glimrende afdeling, der blev udført meget videnskabeligt arbejde og givet god undervisning. Mygind skrev en lærebog om luftvejenes sygdomme. Han blev hovedredaktør ved Ugeskrift for Læger. Mygind samlede på sin afdeling en række assistenter, N. Rh. Blegvad, P. Tetens Hald og Robert Lund, som fik stor betydning for den fremtidige udvikling af otologien i Danmark. Mygind foretog studierejser, blandt andet til USA.

Han tog initiativ til afholdelse af den første nordiske kongres, se senere. Mygind var en markant personlighed og virkede som overlæge i 25 år til han gik på pension i 1923.

Holger Mygind var arkæologisk interesseret og foretog studier i Pompei.

Han blev efterfulgt som overlæge af sin søn Sidney Mygind.

Holger Mygind

Jørgen Møller (1868-1941) var generalsekretær og redaktør ved første kongres i Nordisk Oto-Laryngologisk Forening. Han havde Danmarks største samling af oto-laryngologisk litteratur. Han arbejdede som praktiserende ørelæge i København og blev dr. med. i 1901. I årene 1893 til 1905 var han professionel koncertsanger.

Dansk Oto-Laryngologisk Selskab stiftes af E. Schmiegelow og A.C. Grønbech (1857-1912) i 1899.

Norge

I Norge blev Wilhelm Uchermann, (1852-1929) udnævnt til professor i Øre-næse-halssygdomme i 1895.

I tiden omkring år 1900 dominerede infektionssygdommene i Øre-, næse- og halsområdet.

Behandlingen blev varetaget af praktiserende læger og kirurger, men der var et behov for ørelæger.

Uchermann blev læge ved Det kgl. Frederiks Universitet i Kristiania 1876. Kirurgisk uddannelse og interesse for Øre-, næse- og halssygdomme opnåedes blandt andet ved et ophold i USA i 1879.

Uchermann forstod behovet for otologer og laryngologer og arbejdede for at etablere en Øre-, næse- og halsafdeling på det nationale hospital i Oslo.

Uchermann fattede interesse for de døve og startede allerede i 1884 undersøgelser over disse patienter. Han skrev disputats om døve i Norge efter at have besøgt dem alle. Disputatsen blev forsvaret i 1896.

Interessen og anstrengelserne for etablering af Øre-, næse- og halsspecialet lykkedes, og i 1891 blev Uchermann docent i Øre-, næse-, hals- og Svælg sygdomme, og et par år senere overlæge i 1893 på en Øre-, næse- og halsafdeling på Rigshospitalet og som nævnt professor i 1895, den første i Skandinavien. Han skrev en norsk Lærebog i 1920. V.Uchermann stimulerede to yngre kolleger, Reidar C.Gording og Fridtjof Leegaard til at skrive disputats.

På den tid havde halvdelen af patienterne på Rigshospitalet i Kristiania akut eller kronisk mellemørebetændelse. En del af patienterne døde. Behandlingen var paracentese og mastoidectomi. Den gennemsnitlige indlæggelsestid var 26 døgn.

Sverige

Blandt de første ørelæger i Sverige var Algot Key-Åberg, Emil Stangenberg og Alfred Rundstrøm. Algot Key-Åberg var otologisk uddannet i Centraleuropa. Han blev senere professor i retsmedicin og drev en privat ørelægepraksis i Stockholm.

Emil Stangenberg blev født i 1860. Han underviste i Oto-rhino-laryngologi ved Karolinska Institutet mellem 1902 og 1916.

Alfred Rundstrøm, født 1862, ledede en Øre-, næse- og halsklinik på Serafimer lassarettet i Stockholm til 1899.

Gunnar Holmgren (1875-1954) havde en dominerende rolle i svensk Oto-Laryngologi. Han stammede fra en kendt lægefamilie. Han skrev disputats i 1908 om bakteriel labyrinthitis. G. Holmgren blev docent i 1909, og professor i Oto-Laryngologi i 1912 på Serafimer Lasarettet, som senere blev en del af Karolinska.

Holmgren var en dynamisk leder og meget aktiv. Han var sekretær for Nobelkomiteen, startede tidsskriftet Acta Otolaryngologica, og han var med til at grundlagde Collegium i 1926. Han var formand for det svenske Society for Otorhinolaryngologi i perioden 1913 til 1930, og præsident ved den 2. kongres arrangeret af Nordisk Oto-Laryngologisk Forening.

Gunnar Holmgren

Af andre ledende svenske otologer skal nævnes: Barany (1876-1936) født i Wien. Han var assistent hos Politzer. Nobelpris vinder 1915 på arbejder om den kaloriske, vestibulære reaktion. Barany blev professor i Uppsala 1926. Carl-Oluf Nylen, som opfandt operationsmikroskopet, efterfulgte Barany i Uppsala. Han var en glimrende tennisspiller, og spillede ofte med den svenske konge.

I Sydsverige levede Frans Vilhelm Tørne (1870-1949) tandlæge og ørelæge. Han underviste i otologi i Lund fra 1906 til 1917, og blev udnævnt til honorær professor i Lund i 1931.

Svensk Otologisk Society blev dannet i 1907.

Finland

I Finland blev Oto-Laryngologien grundlagt af Arthur Edward af Forselles (1864-1953)

Han blev uddannet på central-europæiske øreafdelinger, specielt tyske. Han skrev en disputats om Otogene sinus thromboser, som blev forsvaret i 1893. Samme år startede han med at se ambulante Øre-, næse- og halspatienter.

I år 1900 grundlagde han sit eget hospital, det første Øre-, næse- og halshospital i Finland. Efter at have været docent ved universitetet blev han i 1907 professor i Oto-Laryngologi, den første ved Helsinki universitet.

Forselles var politisk aktiv og blev medlem af det finske parlament i 1919 til 1921, efter at Finland var blevet selvstændigt ved adskillelse fra Rusland i 1918. Endvidere var de Forselles medlem af bestyrelsen for den største bank i Finland.

Af andre Otologer, alle uddannet i Central Europa, skal Henrik Wilhelm Zilliacus (1857-1919), Gustaf Adolf Tollet (1863-1946), Arthur Tollet (1866-1935) og Karl August Elmgren (1866-1933) nævnes. A.E. af Forselles og Zilliacus var konkurrenter til det første professorat i Otologi i Finland.

Det tog fire år at vælge Arthur af Forselles som professor i 1907.

Arthur Edward af Forselles.

Finsk Oto-Laryngologisk Selskab blev stiftet i 1922.

Finland var med fra starten ved etablering af Nordisk Oto-Laryngologisk Forening i 1911 og var vært for den 4. nordiske O.R.L. kongres i Helsinki i 1923.

Island

Island var en del af Danmark til 1944. To islændinge nævnes at have haft interesse for ØNH omkring år 1900.

Tomas Helgason (1863-1904) var oplært i København og Berlin. Han døde ung efter at have opgivet Øre-, næse- og halsfaget.

Olafur Thorsteinsson (1881-1972) blev udlært i København og Berlin. Han underviste i Øre-, næse- og halssygdomme fra 1911 til 1951 på Island.

Island var vært for en kongres i Nordisk Oto-laryngologisk Forenings regi første gang i 1975.

Den første Nordiske Oto-Laryngologi Kongres i København 1911.

Ved møde nr. 65 i Dansk Oto-Laryngologisk Selskab, den 18. december 1909 kl. 4. afholdtes generalforsamling. Som punkt 3. foreslår Holger Mygind at afholde en sammenkomst af skandinaviske Oto-Laryngologer. Det anføres, at ved henvendelse til kolleger i Norge, Sverige og Finland er planene om afholdelse af et sådant møde blevet modtaget med velvilje.

Schmiegelow giver tanken sin tilslutning. Docent G. Holmgren fra Stockholm, som er gæst ved mødet ligeså, idet han dog vil ønske at mødet udsættes noget (tidligst 1911), idet specialiteten i Sverige endnu er ung og har vanskeligheder at kæmpe mod.

I 1911 står der i Dansk Oto-Laryngologisk Selskabs forhandlinger ganske kort, at Selskabet indbød til 1. nordiske Oto-Laryngologiske Kongres i København i dagene 25. og 26. august.

Mødet blev således planlagt på initiativ fra Holger Mygind og skulle afholdes i København.

På den første mødedag stiftedes Nordisk Oto-Laryngologisk Forening.

Mygind blev valgt til præsident, Schmiegelow til vicepræsident og Jørgen Møller sekretær og redaktør.

Jørgen Møller havde udgivet Forhandlingerne fra den første Nordiske Oto-Laryngologiske Kongres på mere end 200 sider inden året udgang.! Til orientering.!

Kongressen var både fagligt og selskabeligt en succes. Der var 56 deltagere. Møderne blev holdt på Kommune Hospitalet og Rigshospitalet. Kronisk mellemørebetændelse med komplikationer var det største emne på kongressen..

Der blev afholdt Galamiddag på Skodsborg Badehotel den 25. august klokken 6½. Deltagelse kostede 15 kr. inklusive togtransport.

Vedtægter og regler for forretningsgang er ændret flere gange siden 1911, sidst i 1995.

Nordiske Otolaryngologkongres i København 1911. 1. række. Fleischer, Kristiania. R. Gørding, Kristiania. D. Gottlieb Kiær, Kbh. E. Schmiegelow, Kbh. Wilh. Uchermann, Kristiania. Holger Mygind, Kbh. Gunnar Holmgren, Stockh. Kruse, Göteborg. Arthur af Forselles, Helsingfors. Frans W. Törne, Lund. Jørgen Møller, Kbh. 2. række. Claudius Larsen, Helsingør. v. Essen, Helsingborg. Holmes, Cincinnati. Rosengren, Uddevalla. Kuylenstjerna, Göteborg. Björkquist, Tammerfors. H.J. Schousboe, Odense. Sophus Bentzen, Kbh. Kristen Nørregaard, Kbh. Alfelt, Malmö. Johan Chr. Hempel, Kbh. 3. række. Bertel Strandbygaard, Ringkøbing. Waller, Malmö. P. Tetens-Hald, Kbh. L. Mahler, Kbh. Smedsrud, Stavanger. Heidenreich, Kristiania. Meyer, Bergen. Ebbe Bergh, Malmö. A. Tollet, Helsingfors. Edv. Nielsen, Kolding. Børge Falkman, Århus. 4. række. Roil Hansen, Kristianssand. Chr. Heilskov, Kbh. Edv. Porst, Kbh. Aschan, Helsingfors. Nordquist, Göteborg. Håggström, Stockh. Stellan Holmgren, Norrköping. Arnoldson, Stockh. Vald. Willaume-Jantzen, Kbh. Stangenberg, Stockh. A.v. Bonsdorff, Åbo. Boivie, Stockh. Carl Jacobsen, Århus. (Fot. Elfelt) (Medicinsk-hist. Samling, Næstved). Se også omtalen af billedet i teksten.

De almindeligste, behandlingskrævende, kirurgiske Øre-, Næse- og Hals sygdomme omkring år 1910.

Der var mange patienter som led af Øre-, næse- og halslidelser i begyndelsen af 1900-tallet.

I Oslo var halvdelen af de indlagte patienter på Øre-, næse- og halsafdelingen lidende af akut- og kronisk otitis, med tilhørende komplikationer. Patienterne havde nedsat modstandskraft.

Behandlingen var oftest paracentese og mastoidectomi.

Indlæggelse af patienter med komplikationer til otitis i form af mastoiditis var en daglig foreteelse i København.

Såvel H. Mygind som E. Schmiegelow var stærkt interesseret i øreoperationer og øresygdommens intrakranielle komplikationer. Bag enhver otitis gemte sig i hine tider et drama. ”Man ved hvordan en otitis begynder, men aldrig, hvordan den ender.”

I København døde 3-4 % af alle patienter med suppurative mellemørelidelser.

Tonsillitis og scarlatina ledsagedes eller kompliceredes hyppigt med akutte suppurative otitter og nekrose af trommehinde og svært høretab til følge.

Kæbehulelidelser med komplikationer sås ofte.

Hørenedsættelse, døvhed og døvstumhed, var store kliniske problemer, og disse lidelser var genstand for flere nordiske disputatser.

Adenotomi var et hyppigt indgreb for at bedre hørelsen.

Nogle kirurger kunne behandle med mastoidectomi ved akutte lidelser, men der var kritik af behandlingen, som ofte efterfulgtes af årelang suppuration fra øret.

Ud fra ovenstående skal kort berettes enkelte træk af den historiske udvikling af:

Tonsiloperationer, Adenoidectomi og Mastoidectomi

Tonsiloperationer

Fjernelse af mandler eller tonsillectomi er et meget hyppigt udført kirurgisk indgreb. I Danmark opereres nu om dage 7500 patienter årligt. Der kendes ikke mange konkrete oplysninger om antallet af operationer i gamle dage, men Schmiegelow angiver, at have opereret flere tusinde patienter for tonsil lidelser.

Operationsindikationer og operationsprincipper har stort set været uændret i et hundrede år, men der er anvendt forskellige operationsteknikker. Ved et foredrag i Dansk Otolaryngologisk Selskab om emnet tonsiloperationer i 1910, anbefaler N. Rh. Blegvad tonsillectomi frem for tonsillotomi efter en studierejse til USA.

Som ved alle kirurgiske indgreb er der komplikationer, først og fremmest efterblødning, som forekommer hos 4 til 8 procent af de opererede patienter.

I sjældne tilfælde kan blødning efter tonsillektomi være livstruende. Det angives af Porter, at der i England døde mere end 80 børn årligt i 1930'erne, på grund af komplikationer efter fjernelse af mandlerne, formentlig oftest blødning.

Der er i de sidste 100 år udført 46 undersøgelser i Danmark for at belyse hyppigheden af tonsillektomi-efterblødninger. Det er forsøgt at vurdere om nye og eventuelt bedre operationsmetoder har ændret hyppigheden af blødning efter fjernelse af mandler i Danmark gennem de sidste 100 år, altså fra den tid hvor Nordisk Oto-Laryngologisk Forening blev etableret til vore dage. Vurderingen vanskeliggøres, da definitionen af tonsil-efterblødning ikke er entydig. Der er ikke fundet nogen betydende ændring af hyppigheden af efterblødning efter fjernelse af mandler i Danmark i gennem 100 år ved anvendelse af forskellige operationsteknikker.

Adenotomi

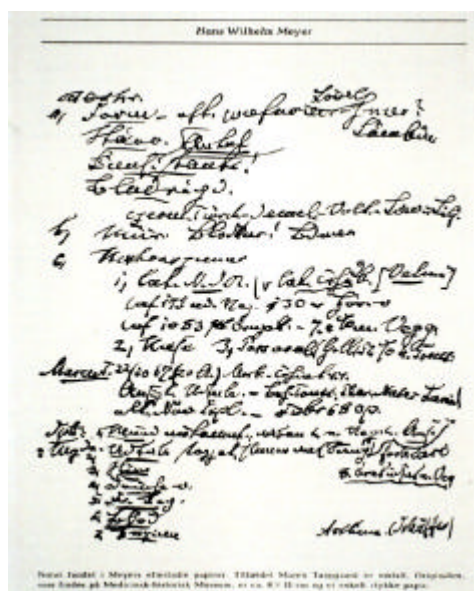
Adenotomi eller fjernelse af polypper blev først udført af lægen Wilhelm Meyer, som opdagede de adenoide vegetationer og beskrev deres behandling i 1868. Meyer blev født i Fredericia, Jylland i 1824. Hans far var regiments-kirurg og holstener, hans mor dansk. Han voksede op i Glückstadt i det sydlige Holsten. Efter studentereksamen studerede han medicin ved Københavns Universitet 1843-1847, og Meyer bestod sin eksamen med udmærkelse.

Efter flere års uddannelse i Europa blev Meyer praktiserende læge i København.

I november 1867 blev Meyer konsulteret af en 21-årig kvindelig patient, Maren Tanggaard fra Jylland. Patienten led af hørenedsættelse, øresmerter, øreflod, svimmelhed og feber. Det var karakteristisk for patienten, at hun trak vejret gennem munden, havde talebesvær, og familien betragtede hende som værende lidt tilbage i udvikling.

Meyer fik nu den ide, at årsagen til patientens symptomer og forklaringen på tidligere resultatløs behandling kunne være en proces i nasopharynx-caviteten. Derfor indførte han forsigtigt en finger gennem patientens mund og op i nasopharynx og blev overrasket, da han opdagede, at dette rum over den bløde gane var fyldt med bløde tumormasser.

Meyer udviklede apparatur og instrumenter til at fjerne processerne i rhinopharynx.

Meyers journal på den første patient med a.v., Maren Tanggaard, 1867.

Tumorerne som udfyldte næsesvælget blev af Meyer kaldt adenoide vegetationer (a.v.) Senere samme år skrev Meyer en artikel om de adenoide vegetationer, som blev publiceret i Hospitalstidende i to afsnit den 4. og den 11. november 1868. Titlen var: "Om adenoide vegetationer i næse-svælgrummet, de sygelige tilfælde, som de frembringer og disses helbredelse." I 1873 kom der et arbejde i det tyske tidsskrift Archiv für Ohrenheilkunde, med titlen: "Über Adenoide Vegetationen in der Nasen-Rachen-Höhle". I denne artikel havde Meyer samlet et materiale baseret på 175 patienter. Dette arbejde fra 1873 er omtalt som klassisk i stil, koncist, overbevisende gennem antallet af patienter, og arbejdet præsenterede nytænkning. Den kliniske præsentation af de adenoide vegetationers symptomer var så fuldstændig, at senere publikationer ikke har tilført noget nyt til det arbejde, som Meyer gav den medicinske videnskab for 130 år siden. Under en rejse i Italien blev Wilhelm Meyer syg, han blev ramt af en tyfus infektion. Han døde den 3. juni 1895 i Venedig.

Mastoidectomiens Historie

Mastoidectomi er det fundamentale ørekirurgiske indgreb, som giver adgang til mellemøret og det indre øre.

Den første læge eller kirurg, som træder ind på scenen er den franske kirurg *Jean Louis Petit* (1674-1750). Han er blandt de kendteste franske kirurger i 1700-tallet. Petit udfører mastoidectomier i første halvdel af 1700-tallet. Hans tre bindes værk om kirurgi "Traite des maladies chirurgicales et des operations qui leur conviennent" udkommer først i Paris i 1774, altså næsten 25 år efter hans

død. Han er formentlig den første kirurg, som udfører et kirurgisk indgreb på cariøse, nekrotiske forandringer i processus mastoideus og han diskuterer rationelt de kirurgiske principper.

Mens J.L.Petit formentlig er den første kirurg der udfører disse indgreb, så er det tilsyneladende *Georg Heuermann* (1723-1768), som er den første, der skriftligt orienterer om denne kirurgiske behandling.

Georg Heuermann

Georg Heuermann

Georg Heuermann er født i Oldesloe, Holsten i 1723. Han kommer til København i 1743, 20 år gammel, og studerer ved Theatrum anatomico-chirurgicum. Han afslutter sine studier i kirurgi 1746. Meget snart herefter vender Georg Heuermann sig mod universitetet. Han var assistent hos professor Buchwald efter aftale med generaldirektøren for kirurgi Simon Crüger og blev immatrikuleret 30. september 1748. Han docerede i den følgende tid i anatomi og fysiologi og det gjorde han så vel, at han med berømmelse bestod sin eksamen ved det medicinske fakultet. Han forsvarede efterfølgende, den 21. oktober 1749, sin lærde disputats "De lingua humana", nu 26 år gammel. Han creeredes til doktor den 30. oktober 1749 ved universitets-jubilæet i anledning af det Oldenborgske kongehus' 300 års regering.

Heuermann var belæst. Han var en flittig mand og erhvervede efterhånden en stor praksis, var kendt som læge og blev tilkaldt i specielle situationer. Hans flid er blandt andet demonstreret ved en omfattende litterær produktion. Ud over disputatsen skrev Heuermann en "Lehrbuch der Physiologie" ialt 4 bind på tilsammen over 3000 sider. De fire bind udkom hhv. i årene 1751, 1752, 1753 og 1755 i København og Leipzig. Dertil kommer en lærebog i kirurgi "Abhandlungen der vornemsten chirurgischen Operationen am menschlichen Körper". Dette værk er i tre bind og

omfatter 1800 sider. De enkelte bind blev udgivet i 1754, 1756 og 1757. Denne kirurgiske lærebog indeholder en beskrivelse af mastoidectomi operationen, var meget benyttet og kom i flere udgaver frem til 1783. Alle Heuermanns værker udkom på tysk, som var det sprog kirurgerne talte på den tid. 1760 udnævnes Heuermann til ”professor medicinæ designatus” (foreløbig) ved Københavns Universitet. Han får en stilling som medicus ved Krigshospitalets Ladegård og Det Militære Plejehus. Senere i 1765 bliver han læge ved Frederiks Plejehus.

Heuermann havde en stor samling af naturvidenskabelige effekter, dertil en stor bogsamling. Han blev gift i en høj alder, den 5. december 1764 med Maria Dorothea Gustmeier. Privat købte han i 1768 dødsboet efter den engelske gesandt, en storartet ejendom i Nørregade med 14 værelser, køkken i kælderen og plads til 7 heste. Heuermann døde den 6. december 1768, kun 45 år gammel af inflammationsfeber.

Tilfældet von Berger. Den 16. marts 1791 døde Konferentsraad Johan Justus von Berger, livlæge hos Kong Christian den 7. af Danmark, efter at Kongens Livkirurg, Professor Alexander Kølpin den 3. marts havde opboret hans processus mastoideus på højre side. Dette dødsfald vakte stor opmærksomhed på grund af den afdødes høje sociale stilling, og dødsfaldet havde til følge at denne type operation i mange år kom i miskredit, og til dels blev opgivet.

Man kan undre sig over den lange periode på mere end 80 år, hvor der er en ørekirurgisk passivitet i udlandet, såvel som i Danmark. Der kan anføres flere årsager hertil, blandt andet, at indikationerne for mastoidectomi ikke var afklaret.

De første tiltag til genoptagelse af operationer på processus mastoideus er meddelt i kasuistiske meddelelser. Anton von Tröltsch (1829-1890) beskrev i 1861 den kirurgiske behandling af en 16-årig pige med mastoiditis. Hermann Schwartze (1837-1900), professor i Halle, tillægges æren for at have arbejdet systematisk med at indføre mastoidectomi operationen i klinikken. I løbet af få årtier blev mastoidectomi et meget hyppigt udført behandling.

Dansk ørekirurgi har et medansvar for ørekirurgiens udvikling. Den første beskrivelse af hvorledes en mastoidectomi udføres er efter ovenstående skrevet af en holstener, som er uddannet i kirurgi og medicin i Danmark og som virkede som underviser og læge hele sit liv i København. Denne positive udvikling i ørekirurgien modsvares et halvt århundrede senere af tilfældet von Berger, en hændelse, som var med til at hæmme på den ørekirurgiske udvikling i næsten 80 år.

Sammenfatning

Ved at foretage en samlet vurdering af Oto-Laryngologiens tidligste udvikling i de nordiske lande er det karakteristisk, at udviklingen startes af enkelte personer, som er meget aktive og besidder en dynamik, som sætter gang i udviklingen. Der har utvivlsomt været et stort behandlings behov på grund af de mange infektionssygdomme med tilhørende komplikationer i Øre-, næse- og

halsregionerne. Efterhånden, som behandlingsmulighederne forbedredes, var en specialisering nødvendig og til gavn for patienterne. De mænd som udviklede specialet var stærke og besad flere talenter.

De store mænd var store, den gang.

Litteratur

Falbe-Hansen J. Den danske Oto-Laryngologis Historie fra 1865 til 1928, Poul Kristensens Forlag, København, 1987.

Møller J. Forhandlinger 1. Nordiske Oto-Laryngolog Kongres i København. L.Knudsens bogtrykkeri, København, 1911

Otorhinolaryngology (ORL) in Europe between 1880 and 1920, Jour. Laryngology and Otology, suppl. 30, 119, 2005.

Pedersen C Brahe og Mirz F. Mastoidectomiens Historie, Bibliotek for Læger, 196, 2004.

Pedersen C Brahe. Efterblødninger ved fjernelse af mandler i Danmark i 1900-tallet, Dansk Medicin Historisk Årbog, one2one, Odense, 2005.

Pedersen C Brahe. Øreoperationer, før og nu. Special-trykkeriet i Viborg, Århus, 2007.

Porter R. Ve og vel. Rosinante Forlag, København, 2000.

Rikshospitalets Øre-Nese-Halsafdeling 100 år, Statens Trykningskontor, Oslo, 1991.

Schmiegelow E. Spredte erindringer fra et langt liv, H. Hagerup, København, 1947

Svensk öron-,näs- och halssjukvård 1907-2007, Exakta i Hässleholm, 2007.

Thomsen KA og Jepsen O. Otolaryngologiens historie i Danmark, Special-trykkeriet i Viborg, København, 1999.

Weir N. Otolaryngology, Butterworths, London, 1990.